

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

КОЦЬ ІРИНА ІГОРІВНА

УДК 658.272:005.936.41

УПРАВЛІННЯ ТОЛІНГОВИМИ ОПЕРАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

**Спеціальність 08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Львів – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі зовнішньоекономічної та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
МЕЛЬНИК ОЛЬГА ГРИГОРІВНА,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри зовнішньоекономічної та митної
діяльності

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
БАТЧЕНКО ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА,
Київський національний університет культури і
мистецтв,
професор кафедри готельно-ресторанного бізнесу

кандидат економічних наук, доцент
НЕСТОРИШЕН ІГОР ВАСИЛЬОВИЧ,
Науково-дослідний центр митної справи Науково-
дослідного інституту фіскальної політики
Університету державної фіскальної служби України,
провідний науковий співробітник відділу
дослідження проблем організації митного контролю

Захист відбудеться « 06 » жовтня 2017 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, IV н.к., ауд. 209-А).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» (79013, м. Львів, вул. Професорська, 1)

Автореферат розісланий «05» вересня 2017 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доц.

Завербний А.С.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку національної економіки України вітчизняні підприємства функціонують у нестабільних малопрогнозованих турбулентних умовах. Не зважаючи на кризові умови, багатьом суб'єктам господарювання вдалось зберегти потужний виробничий та кадровий потенціали, котрі залишаються нереалізованими з огляду на гострий дефіцит фінансових ресурсів. Як свідчить вітчизняна практика ведення зовнішньоекономічної діяльності, для багатьох національних товаровиробників вирішення означеної вище проблеми відбулося завдяки налагодженню толінгової діяльності. Адже в межах толінгової співпраці іноземний замовник забезпечує виробничо-господарську діяльність переробного підприємства дефіцитними ресурсами на засадах постачання давальницької сировини, надання прогресивної техніки та технологій, фінансування витрат щодо виготовлення продукції. Окрім вирішення нагальних проблем діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, толінгові операції формують сприятливі виробничі, техніко-технологічні, фінансові, соціально-кадрові, маркетингово-логістичні перспективи для відновлення автономної роботи переробного підприємства. Ефективне використання переваг толінгу для переробних підприємств забезпечується за допомогою грамотного, адже кожен із контрагентів толінгової співпраці прагне максимально задовільнити власні потреби, іноді обмежуючи або нехтуючи інтересами партнера, що вимагає застосування збалансованих взаємопогоджених важелів управління у цій сфері.

Вагомий внесок у розвиток теоретичних та прикладних засад здійснення операцій з давальницькою сировиною сформували такі науковці, як Н.Є. Білинська, К.К. Богомазова, Т.С. Єдинак, В.О. Іваненко, О.Р. Кіляр, Н.А. Осницька, В.О. Терновський та інші. Результати досліджень різних аспектів реалізації толінгових операцій знайшли відображення у наукових доробках В.В. Бабіченко, М.Ю. Барної, Л.В. Батченко, Б. Голднера, Ю.В. Гончарова, В.В. Гордієць, Дж. Елдера, В.Є. Житного, В.В. Козика, Д. Конодлі, Л.І. Кузічкіної, О.Є. Кузьміна, Л.Г. Ліпич, О.Г. Мельник, Б. Натана, І.В. Несторишена, Г.О. Партин, В.Б. Родченка, А. Сепеди, Б.І. Синецького, В.І. Фролова, Дж. Хіллела, М. Чоксі, Н.І. Чухрай, Н.О. Шпака та інших. У наявних працях науковці зосереджують увагу здебільшого на сутності та мотивах здійснення толінгових операцій, а також особливостях обліково-аналітичного забезпечення цієї сфери.

Обмежений теоретико-прикладний горизонт існуючих наукових досліджень та наявні розбіжності у поглядах учених зумовлюють низку важливих наукових завдань. Зокрема, невирішеною є проблема розроблення концептуальних засад збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах. Виникає необхідність у забезпеченні різноаспектного бачення толінгових операцій на засадах розвитку їхньої типології, а також систематизації факторів впливу у цій сфері. Потребують ґрунтовного удосконалення функції планування, організування та діагностичного контролювання толінгових операцій переробних підприємств. Актуальна необхідність вирішення означених проблем зумовила вибір теми дисертаційної роботи, визначення її мети та завдань.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає науковому напряму кафедри зовнішньоекономічної

та митної діяльності Національного університету «Львівська політехніка» «Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю підприємств» (номер державної реєстрації 0113U001363).

Матеріали дисертаційної роботи використані при розробленні науково-дослідної теми Національної металургійної академії України «Методологія управління підприємствами різних організаційно-правових форм та форм власності» (номер державної реєстрації 0107U001146, 2006-2017 рр.), в межах якої автором удосконалено методологічні засади економічної експрес-діагностики толінгових операцій на переробних підприємствах (Розділ 5 «Діагностика та моделі управління економічною безпекою підприємств», підрозділ 5.5 «Економічна експрес-діагностика толінгових операцій з урахуванням мотивів переробних підприємств») (акт впровадження № 239 від 04.04.2017 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних та прикладних засад управління толінговими операціями на підприємствах.

Досягнення встановленої мети ґрунтується на вирішенні у дисертаційній роботі таких завдань:

- розробити концептуальні засади збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах;
- розвинути типологію толінгових операцій на підприємствах;
- розвинути типологію факторів впливу на толінгові операції замовника та виконавця переробних робіт;
- удосконалити метод планування толінгових операцій переробних підприємств;
- удосконалити модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України;
- удосконалити модель економічної діагностики толінгових операцій переробного підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси управління операціями з давальницькою сировиною підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та методико-прикладні засади управління толінговими операціями підприємств.

Методи дослідження. Для досягнення встановленої мети та розв'язання визначених завдань у дисертаційній роботі використано такі методи наукових досліджень: методи аналізу та синтезу – для дослідження теоретико-методологічної бази у сфері толінгових операцій (розд. 1); метод групування – для систематизації мотивів здійснення толінгових операцій (підр. 1.1), розвитку типологій толінгових операцій (підр. 1.2), факторів впливу на толінгові операції (підр. 2.2); системний підхід – для побудови системи збалансованого управління толінговими операціями підприємств (підр. 1.3), розроблення систем індикаторів діагностики потенціалу переробного підприємства (підр. 3.1) та ефективності їхньої реалізації (підр. 3.3); методи динамічного, порівняльного, статистичного та структурного аналізу – для аналізування стану та тенденцій розвитку толінгових операцій на вітчизняних підприємствах (підр. 2.1); методи експертних оцінок та ранжування – для ідентифікування пріоритетних факторів впливу на толінгові операції переробних підприємств (підр. 2.3); економіко-математичні методи – для аналізування впливу

пріоритетних внутрішніх та зовнішніх факторів на толінгові операції переробних підприємств (підр. 2.3); процесний підхід – для розроблення методу планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій (підр. 3.1), постадійно-етапної моделі реалізації толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України (підр. 3.2), комплексної моделі економічної діагностики толінгових операцій переробного підприємства (підр. 3.3); метод структурної декомпозиції – для виокремлення складових потенціалу переробного підприємства (підр. 3.1), функціональних стратегій розвитку переробного підприємства (підр. 3.1); розрахунково-аналітичний метод та метод бінарної ідентифікації – для фундаментальної діагностики толінгових операцій переробного підприємства (підр. 3.3); метод морфологічного аналізу – для розвитку понятійно-категорійного апарату (усі розділи).

Інформаційною базою дослідження є праці вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері менеджменту, зовнішньоекономічної діяльності та операцій з давальницькою сировиною, зокрема: статистичні дані Державної служби статистики України та матеріали спеціалізованих періодичних видань про стан і тенденції розвитку підприємств, що реалізують операції з давальницькою сировиною; звітність переробних підприємств України; результати анкетування та опитування представників управлінського апарату досліджуваних підприємств України, що здійснюють толінгову діяльність; нормативно-правові акти, що регулюють операції з давальницькою сировиною; результати авторських досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у такому:

вперше розроблено:

- концепцію збалансованого управління толінговими операціями підприємств, що ґрунтується на паритетному врахуванні інтересів замовника та виконавця переробних робіт і забезпечує його реалізацію в межах конкретної функції менеджменту на засадах імплементації технології менеджменту, розроблення методів менеджменту, ухвалення управлінських рішень з об'єктивним урахуванням особливостей міжнародного поділу праці та умов функціонування підприємств обох контрагентів толінгової взаємодії;

удосконалено:

- метод планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій, що, на противагу наявним, передбачає не лише проектування стратегічних і тактичних механізмів, параметрів та умов здійснення толінгової діяльності, але й обґрунтування виробничо-господарської доцільності переробних робіт на засадах діагностування стану та рівня реалізації потенціалу переробного підприємства, побудови і зіставлення фактичного та оптимального конфігураційних профілів декомпозитивних карт потенціалу переробного підприємства, а також визначення перспективних напрямів розвитку переробного підприємства у контексті налагодження подальшої автономної виробничо-господарської діяльності на підставі врахування критичних та сприятливих станів потенціалу переробного підприємства та формування на цій основі оптимального портфелю функціональних стратегій розвитку самостійної діяльності;
- трикомпонентну модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України, що, на відміну від існуючих, репрезентована

комплексним інструментарієм організування толінгової діяльності на переробному підприємстві, який логічно komponує уніфіковану з урахуванням норм чинного законодавства постадійно-етапну модель реалізації толінгових операцій від ініціювання толінгової співпраці одним із контрагентів до її завершення, полісуб'єктну модель організування толінгових операцій з відображенням взаємозв'язків між максимально широким спектром учасників толінгових відносин, а також варіативно-інтерпретаційну модель організування толінгової діяльності з урахуванням множини можливих варіантів здійснення толінгових операцій та обґрунтуванням специфіки їхньої реалізації;

- модель економічної діагностики толінгових операцій переробного підприємства, котра відрізняється від наявних логічно послідовним поєднанням технологій експрес-діагностики та фундаментальної діагностики, що у першочерговому порядку передбачає діагностування толінгових операцій відповідно до пріоритетних мотивів переробного підприємства за низкою репрезентативних індикаторів на засадах використання діагностичної кореляційної матриці, а надалі, за необхідності комплексне оцінювання кожної сфери діяльності переробного підприємства за виокремленими системами цільових діагностичних індикаторів з метою одержання обґрунтованої інтегральної оцінки ефективності реалізації толінгових операцій на переробному підприємстві;

набули подальшого розвитку:

- типологія толінгових операцій підприємств, що, на відміну від існуючих, передбачає врахування позицій замовника і виконавця переробних робіт у толінговій співпраці на засадах систематизації максимально широкого спектра наявних типологічних ознак та введення нових типологічних ознак (пріоритетні мотиви здійснення толінгових операцій, місце у діяльності підприємства, рівень комплексності сировинної бази, збалансованість впливу на діяльність контрагентів, рівень впливу на розвиток діяльності підприємства) і, таким чином, формує комплексне інформаційне підґрунтя про різноманітні схеми, параметри та особливості здійснення толінгових операцій на підприємствах обох контрагентів;

- типологія факторів впливу на толінгові операції підприємств, що істотно доповнює наявний перелік факторів внутрішньоорганізаційного, національного та міжнародного середовища функціонування, виокремлений за змістовою ознакою, на засадах охоплення максимально широкого спектра рушійних сил толінгової діяльності та обґрунтовує особливості їхнього впливу не лише на перебіг толінгових операцій, але й на вибір ролі підприємства у толінговій діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методико-прикладного забезпечення управління толінговими операціями підприємств, що спрямоване на підвищення дієвості управлінського інструментарію у цій сфері та ефективності толінгової діяльності переробних підприємств.

Ключові результати дисертаційної роботи використовуються в межах виконання Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015-2018 роки Львівської обласної ради (довідка № 01-вих-79 від 03.04.2017 р.), а також впроваджено у діяльності вітчизняних переробних підприємств ТзОВ «Бадер Україна» (довідка № 11-03/07 від 25.01.2017 р.), ТОВ «Клінгспор» (акт № 28/5 від 23.02.2017 р.).

Основні положення дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Національного університету «Львівська політехніка» та застосовуються під час викладання дисциплін «Митна справа та міжнародні страхові послуги» (для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 051 «Економіка» та 073 «Менеджмент») і «Міжнародні економічні відносини та світова економіка» (для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії») (довідка № 67-01-564 від 24.03.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійною науковою працею. Усі наукові результати, викладені в дисертації, одержані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у роботі використано лише ті положення та ідеї, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Ключові положення і результати дисертаційної роботи розглянуто та схвалено на таких міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в системі інформаційного забезпечення підприємств» (м. Львів, 18 березня 2016 р.); «Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення» (м. Львів, 14-15 квітня 2016 р.); «Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки» (м. Одеса, 15-16 квітня 2016 р.); «Управління інноваційним процесом в Україні: економічні, соціальні та політичні трансформації» (м. Львів, 19-21 травня 2016 р.); «Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції» (м. Дніпропетровськ, 21-22 квітня 2016 р.); «Проблеми економіки, фінансів та управління експортно-імпортною діяльністю» (м. Львів, 12 травня 2016 р.); «Фінанси, банківництво, страхування» (м. Львів, 22-23 вересня 2016 р.); «Маркетинг та логістика в системі менеджменту до 200-річчя Національного університету «Львівська політехніка»» (м. Львів, 3-5 листопада 2016 р.); «Проблеми та перспективи розвитку підприємництва» (м. Харків, 25 листопада 2016 р.); «Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства» (м. Львів, 27-28 квітня 2017 р.); «Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи» (м. Львів, 18-19 травня 2017 р.); на III Міжнародному науково-практичному симпозиумі «Проблеми управління зовнішньоекономічною та митною діяльністю в умовах Євроасоціації» (м. Львів, 21 квітня 2017 р.); на наукових семінарах кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності (2016 р., 2017 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 22 наукові праці, серед яких 1 колективна монографія, 10 статей у наукових фахових виданнях України (з них 7 статей у виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз даних), 11 тез доповідей на конференціях. Загальний обсяг опублікованих праць – 10,09 друк. арк., з них особисто автору належить 7,58 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 262 сторінки, у тому числі основний зміст роботи викладено на 189 сторінках. Робота містить 22 таблиці, 26 рисунків, 19 додатків, список використаних джерел із 210 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету та ключові завдання, об'єкт, предмет, теоретичну та методичну базу дослідження, розкрито наукову новизну одержаних результатів та охарактеризовано їх прикладне значення, викладено дані про апробацію результатів дослідження, структуру та обсяги роботи.

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади управління толінговими операціями підприємств»** обґрунтовано сутність поняття толінгових операцій та систематизовано мотиви замовника й виконавця переробних робіт, розвинуто комплексну типологію толінгових операцій на підприємствах з урахуванням позицій обох зацікавлених сторін, розроблено концептуальні засади збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах.

Результати вивчення літературних джерел за проблемою здійснення операцій з давальницькою сировиною та толінгових операцій зокрема, а також практики функціонування вітчизняних підприємств, що провадять діяльність у сфері постачання та переробки давальницької сировини внутрішніх і зовнішніх замовників, вказують на те, що на сучасному етапі у термінології представників наукової спільноти та підприємницького середовища поширені такі поняття, як «давальницька сировина», «переробка давальницької сировини», «операції з давальницькою сировиною», «толінг», «толінгові операції», що зумовлено активним розвитком цієї сфери на вітчизняних теренах. Водночас, як серед науковців, так і практиків бізнесу простежується поліпозиційність та аналогізація трактування сутності понять «операції з давальницькою сировиною» та «толінгові операції», що зумовлено насамперед відсутністю задекларованих у вітчизняній нормативно-правовій базі тлумачень толінгу і толінгових операцій. Узагальнення поглядів представників наукової, академічної, законотворчої та підприємницької сфер на сутність операцій з давальницькою сировиною та толінгових операцій дає підстави ідентифікувати визначальну відмінність між ними, що полягає виключно у зовнішньоекономічному характері толінгових операцій, тоді як операції з давальницькою сировиною можуть передбачати співпрацю як між резидентами, так і нерезидентами країни. Такими чином, толінгові операції запропоновано розглядати як комплекс взаємопов'язаних робіт з переробки давальницької сировини (обробки, монтажу, демонтажу, використання, ремонту, модернізації, відновлення тощо) іноземного замовника (толінгера), ввезеної на територію країни виконавця (переробного підприємства), з метою виготовлення для нього готової продукції, яка підлягає подальшому вивезенню у країну замовника на договірних засадах та відповідно до норм чинного національного і міжнародного законодавства.

З огляду на специфіку толінгових операцій, що ґрунтується на взаємодії замовника та виконавця переробних робіт у контексті вирішення проблем або забезпечення перспектив розвитку кожного контрагента, ідентифіковано та систематизовано пріоритетні мотиви здійснення толінгових операцій власника давальницької сировини та переробного підприємства. Зокрема, усі мотиви започаткування толінгової співпраці замовника та виконавця переробних робіт розмежовано на виробничі, сировинно-матеріальні, майнові, фінансові, соціально-кадрові, маркетингові, логістично-територіальні та зовнішньоекономічні мотиви, що

відрізняються змістовим наповненням залежно від наявних проблем діяльності та цілей розвитку підприємства у різних сферах функціонування.

Зважаючи на існування широкого спектру особливостей, умов та параметрів реалізації толінгових операцій, з'являється необхідність у формуванні систематизованого уявлення про усі можливі схеми здійснення таких операцій. На підставі аналізування літературних джерел, нормативно-правової бази та практики ведення толінгової співпраці доповнено типологію толінгових операцій введенням таких типологічних ознак: за місцем у діяльності підприємства – основні, домінуючі, другорядні; за рівнем впливу на розвиток діяльності підприємства – ті, що зумовлюють прогресивний розвиток діяльності підприємства, ті, що зумовлюють регресивний розвиток діяльності підприємства, ті, що не зумовлюють розвитку діяльності підприємства; за збалансованістю впливу на діяльність контрагентів – збалансовані та нерівномірні; за мотивами здійснення - виробничо-мотивуючі, матеріально-мотивуючі, фінансово-мотивуючі, майново-мотивуючі, кадрово-мотивуючі, маркетингово-мотивуючі, логістично-мотивуючі, зовнішньоекономічно-мотивуючі, комбіновано-мотивуючі.

Результати дослідження практики ведення толінгової діяльності свідчать про виникнення негативних наслідків толінгової взаємодії в окремих сферах функціонування переробного підприємства, що спричинено домінуючою роллю власника давальницької сировини у такій співпраці та, відповідно, нерівномірним урахуванням інтересів замовника та виконавця переробних робіт. Для вирішення означеного завдання розроблено концептуальні засади збалансованого управління толінговими операціями, під яким запропоновано розуміти цілеспрямовану діяльність суб'єктів управління однієї сторони толінгової взаємодії, що передбачає імплементацію технології менеджменту, розроблення методів менеджменту, прийняття управлінських рішень у конкретних ситуаційно-часових умовах реалізації толінгових операцій на засадах збалансованого врахування інтересів суб'єктів управління іншої сторони толінгової взаємодії. Ключова ідея збалансованого управління толінговими операціями ґрунтується на налагодженні взаємовигідної співпраці між замовником та виконавцем переробних робіт на засадах об'єктивно паритетного врахування кожним із партнерів потреб контрагента з метою уникнення суперечностей та конфліктів інтересів взаємодіючих сторін, мінімізації негативних наслідків толінгової співпраці для партнерів, цілеспрямованого вирішення існуючих проблем у діяльності суб'єктів толінгу та забезпечення їх прогресивного розвитку, досягнення довготривалої ефективної взаємодії. На рис. 1 відображено концептуальну модель системи збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах.

Запропонована концептуальна модель збалансованого управління толінговими операціями ґрунтується на взаємодії та взаємозв'язках між базовими елементами цього виду управління, що полягають у такому: враховуючи вплив факторів міжнародного, національного та внутрішньоорганізаційного середовища та керуючись мотивами здійснення толінгових операцій, суб'єкти управління одного із партнерів толінгових відносин взаємодіють із суб'єктами управління контрагента з метою досягнення паритету інтересів обох сторін, а далі на підставі принципів управління толінговими операціями суб'єкти управління кожного учасника

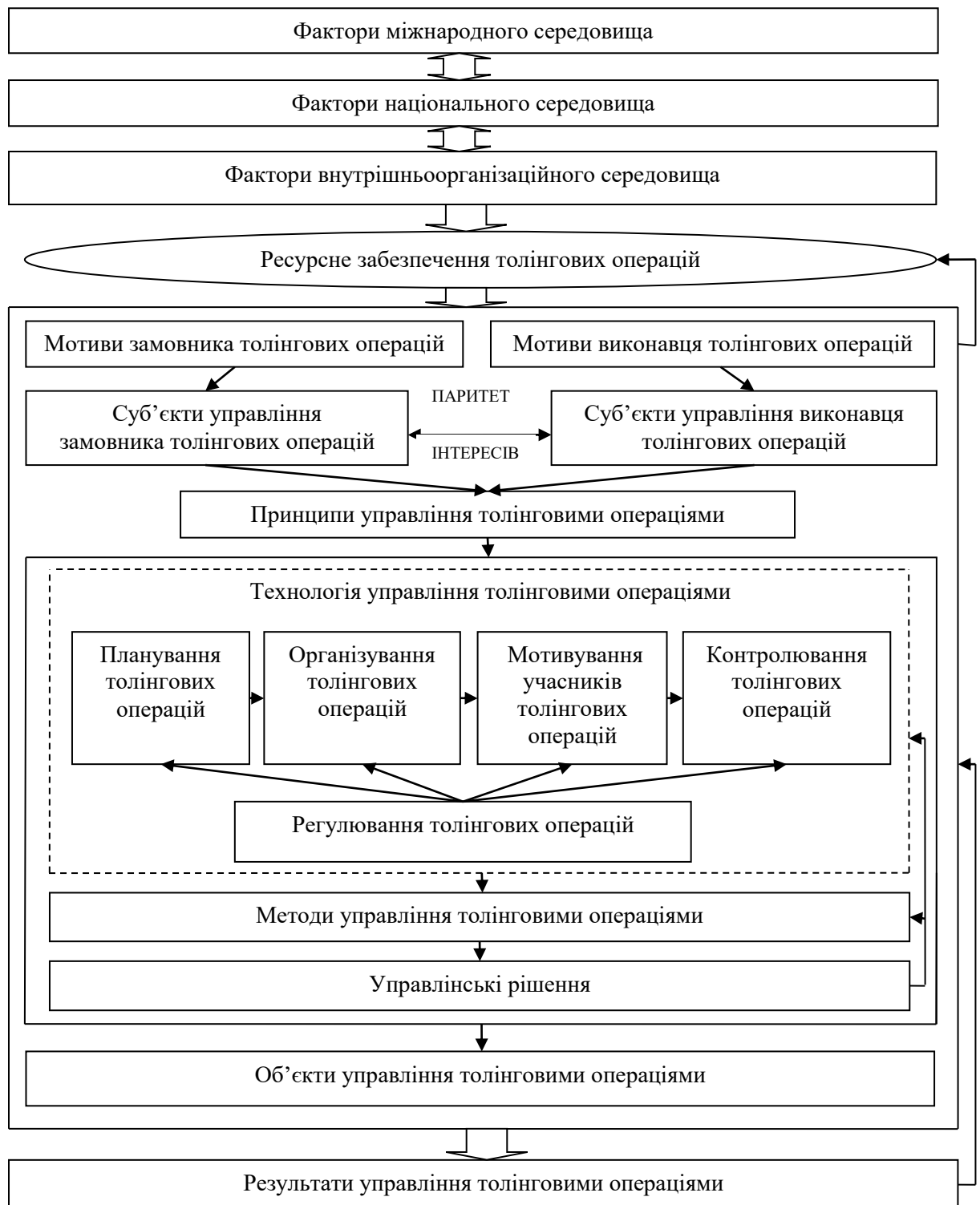

Рис. 1. Концептуальна модель збалансованого управління толінговими операціями

Примітка: розроблено автором

толінгової співпраці реалізують управління толінговими операціями на своєму підприємстві за класичною послідовністю менеджменту задля одержання позитивних кінцевих результатів – вирішення наявних виробничих, сировинно-матеріальних, техніко-технологічних, соціально-кадрових, маркетингово-логістичних та інших проблем діяльності, забезпечення масштабності розвитку та формування його перспектив тощо.

У другому розділі «Аналізування стану толінгових операцій на підприємствах» проаналізовано стан і тенденції розвитку толінгових операцій на вітчизняних підприємствах, систематизовано та охарактеризовано фактори впливу на толінгові операції підприємств, виконано аналізування факторів впливу на толінгові операції підприємств та обґрунтовано його результати.

Як свідчить вітчизняна практика ведення бізнесу, не зважаючи на існування потужного виробничого, техніко-технологічного та кадрового потенціалу господарюючих суб'єктів, у сучасних кризових умовах значна частина таких підприємств не спроможна самостійно його реалізувати, а доступ до кредитних та інвестиційних ресурсів є доволі ускладненим з огляду на низьку кредитоспроможність та інвестиційну привабливість багатьох бізнес-структур. За таких обставин вирішення означених проблем уможлиблюється на засадах реалізації толінгових операцій, в межах яких вітчизняні суб'єкти господарювання частіше виконують роль переробного підприємства з огляду на неспроможність самостійно забезпечити потреби виробничо-господарської діяльності. Підтвердженням вищевикладеного є істотне переважання обсягів імпорту давальницької сировини над аналогічними обсягами експорту (у 2015 р. обсяг імпорту становив 51686,5 млн. грн. на противагу аналогічному обсягу експорту – 1467,65 млн. грн.). Про активний розвиток толінгових операцій у діяльності переробних підприємств України свідчать темпи приросту обсягів імпорту давальницької сировини у 2015 р. порівняно із 2010 р. (107,39 %) та питомої ваги імпорту давальницької сировини у загальному обсязі імпорту за аналогічний період (21,15 %).

На підставі виконаних досліджень встановлено, що ключовими країнами-партнерами переробних підприємств України у 2015 р. були Німеччина (частка імпорту давальницької сировини в Україну становила 16,26 %), Польща (12,86 %), Угорщина (12,0 %), Китай (7,08 %), Італія (6,18 %), Гвінея (4,67 %), Чехія (3,68 %), Гватемала (3,65 %), Гайана (2,33 %) та Швеція (1,89 %). Товарна структура імпорту давальницької сировини вітчизняними переробними підприємствами у 2015 р. була представлена в основному такими товарами згідно УКТЗЕД, як машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання (частка імпорту давальницької сировини складала 38,4 %), текстильні матеріали та текстильні вироби (16,5 %), полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них (12,5 %), мінеральні продукти (11,8 %), недорогоцінні метали та вироби з них (4,5 %), шкури необроблені, шкіра вичищена (3,9 %), маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів (3,9 %), готові харчові продукти (2,3 %), продукція хімічної та пов'язаної із нею галузей промисловості (1,9 %).

Вищезазначені тенденції розвитку толінгових операцій здебільшого простежуються і у роботі досліджуваних переробних підприємств Львівської області, котрі впродовж 2012-2016 рр. найбільш активно займались переробкою давальницької сировини іноземних партнерів (табл. 1). Вибір Львівської області як бази дослідження не є випадковим, а зумовлений її вагомою участю у розвитку толінгових операцій у загальнодержавному аспекті (частка імпорту давальницької сировини у Львівській області у 2015 р. становила близько 17 % від загального імпорту давальницької сировини держави).

Обсяги імпорту давальницької сировини провідними переробними підприємствами Львівської області у 2016 р.

Товарні групи давальницької сировини	Підприємства	Обсяги імпорту давальницької сировини, тонн	Обсяги імпорту давальницької сировини, млн. грн.	Частки обсягів імпорту давальницької сировини у вартісному вираженні, % до загального підсумку по товарній групі
Сировина для виготовлення одягу, білизни та взуття	ДП «Датський текстиль»	4 306,42	308,72	12,0
	ТзОВ «Йоха-Україна»	499,81	285,97	11,1
	ПрАТ «ВАТ Калина»	261,47	206,76	8,0
	ПрАТ «Стрийська швейна фабрика «Стрітекс»	503,42	199,40	7,8
	ДП «Львівтекс» датської компанії «Грін Коттон»	476,61	167,03	6,5
Сировина для виготовлення автомобільних кабелів	ТзОВ «Леоні Ваерінг Системс УА ГмбХ»	9 934,49	2 725,56	49,8
	ТОВ «Електроконтакт Україна»	2 745,36	1 066,14	19,5
	ТОВ «ОДВ-Електрик»	910,41	556,31	10,2
	ТОВ «Фуджікура Аутомотів Україна Львів»	1 285,84	395,32	7,2
	ТОВ «ЦВГ Україна»	1 428,81	389,53	7,1
Сировина для виготовлення інших товарів	ТзОВ «Бадер Україна»	4 007,48	2 450,76	69,3
	ТзОВ «Райтекс»	793,73	277,62	7,8
	ТОВ «Об'єднана мода України»	1 096,73	105,55	3,0
	ТОВ «Клінгспор»	720,65	67,16	1,9
	ДП «Амбіенте Ферніче Україна»	555,41	65,35	1,8

Примітка: сформовано автором на підставі даних звітності досліджуваних підприємств

Ознайомлення із практикою реалізації толінгових операцій на підприємствах дає змогу стверджувати, що толінгова діяльність значною мірою залежить від впливу широкого спектру факторів внутрішньоорганізаційного, національного та міжнародного середовища, що визначають масштаб, особливості, характеристики та параметри її здійснення. З метою формування систематизованого уявлення про різноаспектний вплив факторів середовища функціонування на толінгові операції як їх замовника, так і виконавця, доповнено факторну типологію уведенням таких типологічних ознак: за характером спонукання до здійснення толінгових операцій – мотивуючі та демотивуючі; за збалансованістю впливу на толінгову діяльність обох контрагентів – збалансовані та незбалансовані; за обов'язковістю врахування – директивні та індикативні; за змістом - стан та рівень використання виробничих потужностей підприємства, фінансовий стан підприємства, стан сировинно-матеріального забезпечення підприємства, стан та рівень завантаження технологічно-майнової бази підприємства, стан соціально-кадрового забезпечення підприємства, маркетингові позиції підприємства, логістично-територіальні позиції підприємства, галузева приналежність підприємства, етап життєвого циклу підприємства, цілі та завдання підприємства, рівень розвитку зовнішньоекономічної

діяльності підприємства, стан сировинно-матеріальної бази в державі, особливості нормативно-правового регулювання толінгових операцій в державі, рівень ефективності роботи митних органів у сфері митного оформлення та контролю толінгових операцій, стан відносин з контрагентами, загальноекономічний стан в державі, соціальний стан в державі, військово-політичний стан в державі, рівень міжнародної співпраці держави, географічно-територіальне розташування держави та регіону, стан інфраструктури в державі, стан та рівень розвитку галузі економіки.

Для кількісного оцінювання та прогнозування впливу найбільш визначальних факторів на толінгові операції переробних підприємств було виконано аналізування факторів впливу у толінговій сфері на прикладі переробного підприємства Львівської області ТОВ «Клінгспор», яке займається виготовленням абразивних виробів для німецьких замовників, в результаті чого одержано кореляційно-регресійні залежності індикаторів інтерпретації найбільш вагомих за переконаннями експертів внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на результуючий показник виконання толінгових операцій – обсяг експорту готової продукції, виготовленої ТОВ «Клінгспор» на основі давальницької сировини:

$$y = -0,85 + 0,98 x_1 + 0,58 x_2 + 0,31 x_3, \quad (1)$$

де y - обсяг експорту готової продукції, виготовленої переробним підприємством на основі давальницької сировини, натур. од.; x_1 - коефіцієнт використання виробничих потужностей, частк. од.; x_2 - коефіцієнт якості виробництва, частк. од.; x_3 - рівень компетентності робітників, які виконують переробні роботи, частк. од.

$$y = -2,17 + 1,28 z_1 + 0,61 z_2 + 1,16 z_3, \quad (2)$$

де z_1 - коефіцієнт якості виконання договірних зобов'язань толінгером, частк. од.; z_2 - коефіцієнт якості логістичної інфраструктури регіону переробного підприємства, частк. од.; z_3 - коефіцієнт якості митного забезпечення толінгової сфери у регіоні переробного підприємства, частк. од.

Статистична надійність сформованих кореляційно-регресійних залежностей підтверджена доведеною відсутністю мультиколінеарності між факторними показниками обох моделей, існуванням доволі щільного зв'язку між залежною та незалежними змінними двох моделей на підставі розрахованих значень множинної кореляції та детермінації, які наближаються до 1. Крім того, кожна кореляційно-регресійна залежність була протестована за критерієм Фішера (в обох випадках $F_{\text{розрах}} > F_{\text{табл}}$), що також дало змогу обґрунтувати їхню статистичну адекватність.

У третьому розділі «Інструментарій управління толінговими операціями переробних підприємств» удосконалено двовекторний метод планування толінгових операцій переробного підприємства, трикомпонентну модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України, а також комплексну модель економічної діагностики толінгових операцій переробного підприємства.

Результати аналізування фахової літератури засвідчили відсутність ґрунтовних методичних напрацювань у сфері планування толінгових операцій переробного підприємства, що зумовлює необхідність удосконалення інструментарію виконання цієї функції. Обґрунтовано, що толінгові операції формують сприятливі фінансові, виробничі, техніко-технологічні, соціально-кадрові, маркетингові перспективи для відновлення та налагодження автономної роботи переробного підприємства, що

актуалізує необхідність планування власного розвитку виконавця переробних робіт в умовах реалізації толінгових операцій. З огляду на усе вищевикладене розроблено двовекторний метод планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій (рис. 2), що передбачає не лише проектування стратегічних і тактичних механізмів, параметрів та умов здійснення толінгової діяльності, але й встановлення перспективних напрямів розвитку переробного підприємства у контексті налагодження подальшої автономної виробничо-господарської діяльності на підставі врахування стану та рівнів реалізації різних видів його потенціалу.

Планування толінгових операцій переробного підприємства ґрунтується на класичному стратегічно-тактичному механізмі його здійснення, однак часова регламентованість операцій з давальницькою сировиною (відповідно до чинного законодавства термін переробки давальницької сировини на митній території здебільшого не повинен перевищувати 365 днів) обґрунтовує виправданість стратегічного планування лише за наявності укладених домовленостей між партнерами про довгострокову толінгову співпрацю.

На підставі вивчення практики ведення толінгової діяльності переробними підприємствами встановлено, що планування толінгових операцій значною мірою визначається наявним станом та рівнем реалізації потенціалу виконавця переробних робіт. Діагностування потенціалу переробного підприємства доцільно здійснювати за кожною його складовою, а саме: виробничою, технологічно-майновою, сировинно-матеріальною, фінансовою, соціально-кадровою та маркетингово-логістичною складовими. Зокрема, для оцінювання стану та рівня реалізації потенціалу переробного підприємства сформовано індикаторно-критеріальну базу, що систематизує репрезентативні індикатори та їхні об'єктивні критерії за кожним видом потенціалу. Ідентифікування конкретного стану та рівня використання кожної складової потенціалу переробного підприємства відбувається на засадах порівняння розрахованих значень індикаторів та відповідних їм критеріїв із використанням сформованої діагностичної шкали на засадах застосування інструментарію нечіткої логіки, що дає змогу поєднати формалізовані та лінгвістичні оцінки потенціалу виконавця переробних робіт. Обґрунтування доцільності реалізації толінгових операцій відбувається на підставі побудови і зіставлення фактичних та оптимальних конфігураційних профілів декомпозитивних карт потенціалу переробного підприємства. В межах стратегічного планування розвитку переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій виокремлено групи ключових функціональних стратегій, а саме: виробничих, технологічно-майнових, сировинно-матеріальних, фінансових, соціально-кадрових, маркетингово-логістичних стратегій.

Ознайомлення із практикою реалізації толінгових операцій на вітчизняних переробних підприємствах дає підстави стверджувати, що процес організування їхньої толінгової діяльності не є уніфікованим, регламентованим та задекларованим у відповідних внутрішніх документах, а, доволі часто, реалізовується непослідовно та хаотично, без дотримання логіки та послідовності його здійснення. Здебільшого це спричинено тим, що на сьогодні в літературі практично немає актуальних матеріалів, котрі б достеменно розкривали уніфіковані засади організування

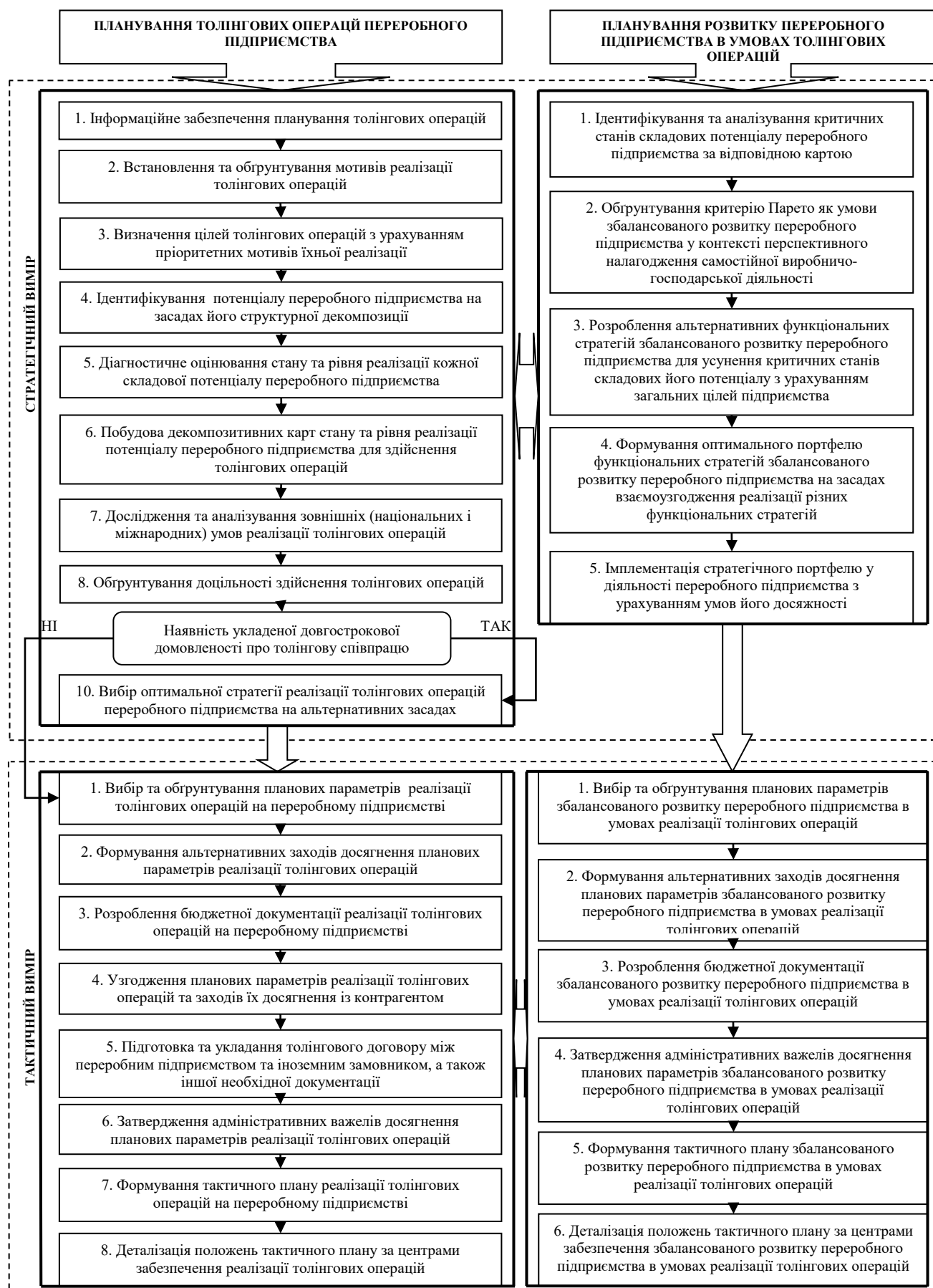

Рис. 2. Метод планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій

Примітка: розроблено автором

толінгових операцій на переробному підприємстві з урахуванням чинних нормативно-правових вимог у цій сфері.

Зважаючи на вищевикладене, удосконалено трикомпонентну модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України, що репрезентована комплексним інструментарієм організування толінгової діяльності на переробному підприємстві. Зокрема, розроблено уніфіковану модель реалізації толінгових операцій у вказаному режимі у формі постадійно-етапної послідовності (рис. 3), яка комплексно відображає завершений толінговий процес від ініціювання здійснення толінгових операцій їх замовником через налагодження толінгової взаємодії із переробним підприємством – до завершення такої співпраці відповідно до норм та вимог чинного законодавства. Також запропоновано полісуб'єктну модель організування толінгових операцій, котра є логічним та органічним доповненням зазначеної вище постадійно-етапної моделі, оскільки графічно відображає послідовність взаємодії та взаємозв'язків між максимально широким спектром суб'єктів толінгу відповідно до етапів моделі. З метою забезпечення комплексного різноаспектного уявлення про множину можливих варіантів реалізації толінгових операцій розроблено варіативно-інтерпретаційну модель організування таких операцій у митному режимі переробки на митній території України, котра охоплює максимально широкий спектр варіантів проведення толінгових операцій за різними аспектами і, таким чином, дає змогу сформулювати ефективну модель їхнього здійснення на підставі порівняння різних схем та вибору найбільш оптимального варіанту.

На сучасному етапі серед представників наукової та бізнес-спільнот часто панує думка про завуальованість несприятливого впливу толінгових операцій на різні сфери функціонування переробного підприємства привабливими пропозиціями власника давальницької сировини щодо ресурсного забезпечення діяльності виконавця переробних робіт. За переконаннями таких опонентів, негативна дія толінгових операцій для переробного підприємства характеризується існуванням часового лагу між початком переробних робіт і її виявом та насамперед пов'язане з високим рівнем зношення основних засобів, занепадом самостійної виробничо-господарської діяльності тощо. Для підвищення обґрунтованості управлінських рішень у толінговій діяльності розроблено комплексну модель економічної діагностики толінгових операцій на підприємстві їхнього виконавця, що пропонує два варіанти проведення діагностичних процедур – в оперативному експрес-режимі або фундаментальним чином. Вибір характеру оцінювання відбувається з урахуванням встановлених діагностичних цілей у цій сфері, котрі нерозривно пов'язані із першопочатковими мотивами здійснення толінгових операцій на переробному підприємстві.

В межах фундаментальної діагностики суб'єкти оцінювання здійснюють порівняння обчислених значень індикаторів (рис. 4) із відповідними критеріями оптимальності біноміальним методом на засадах встановлення їхньої відповідності (1) чи невідповідності (0). Слід зазначити, що запропонований перелік індикаторів для фундаментальної діагностики може бути видозмінений чи модифікований відповідно до особливостей реалізації толінгових операцій на переробному підприємстві.

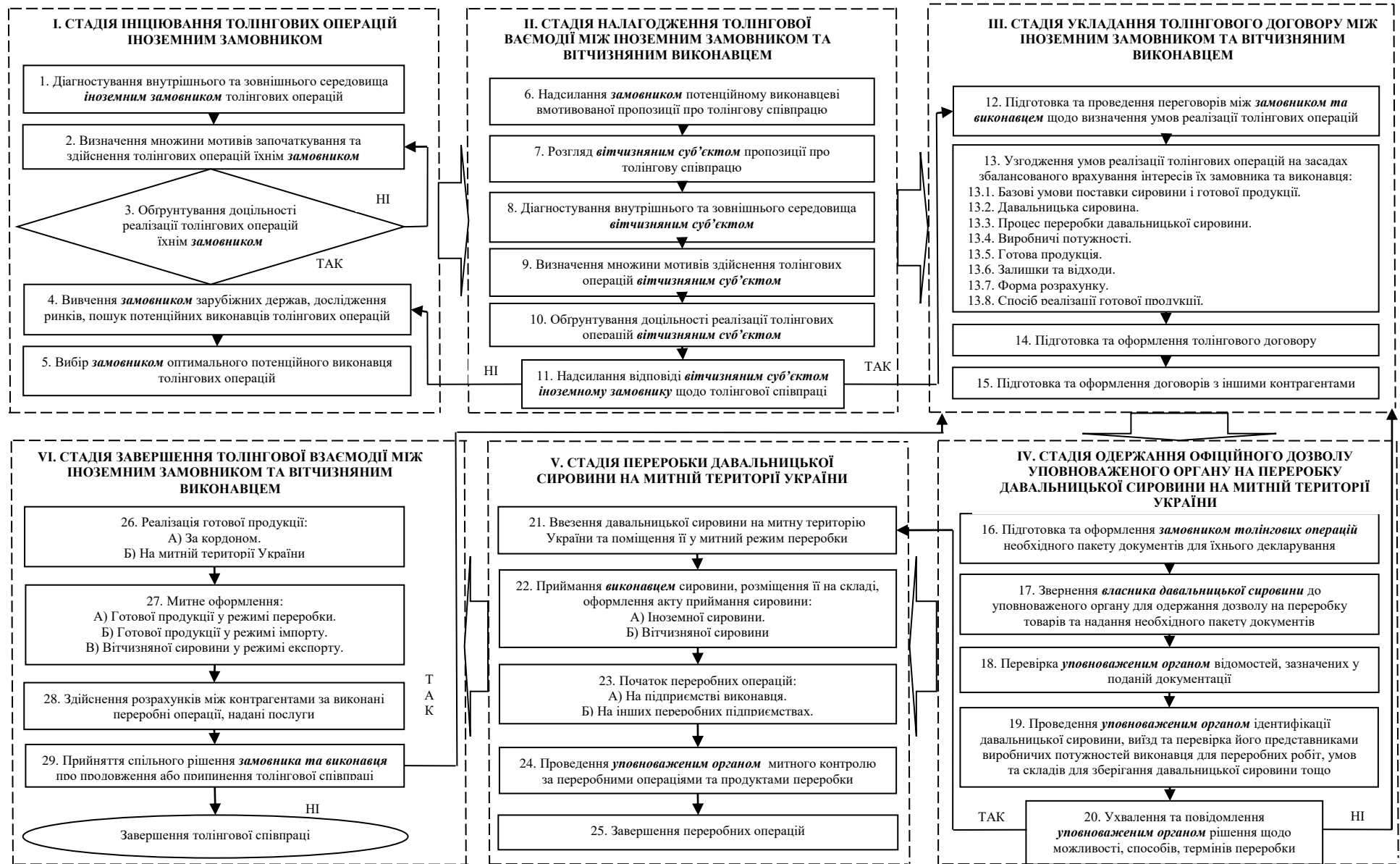

Рис. 3. Постадійно-етапна модель реалізації толінгових операцій у митному режимі переробки на території України

Примітка: розроблено автором

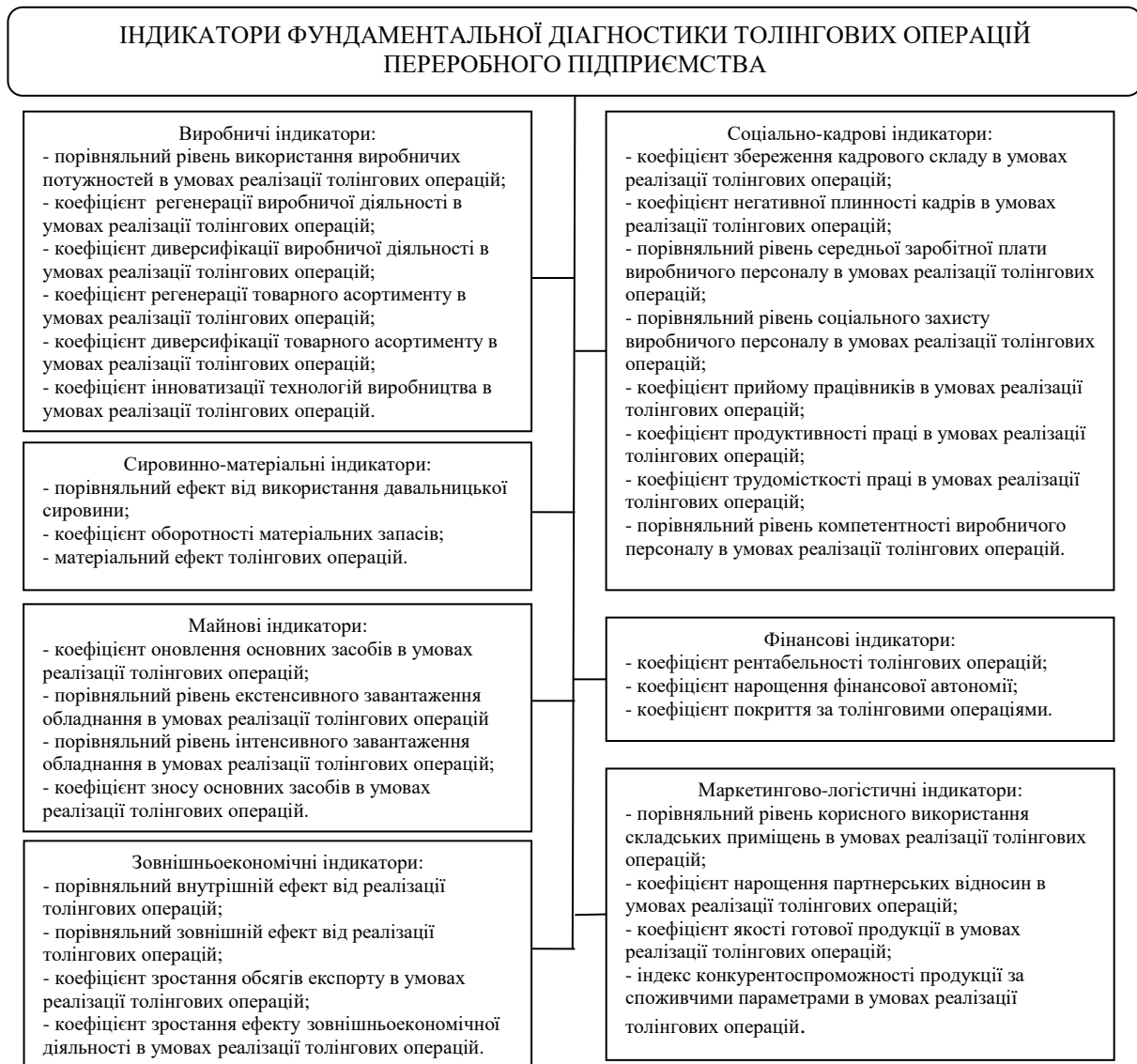

Рис. 4. Система індикаторів фундаментальної діагностики толінгових операцій переробного підприємства

Примітка: розроблено автором

Інтегральний рівень ефективності реалізації толінгових операцій на переробному підприємстві пропонується визначати із використанням зваженого адитивного підходу за формулою:

$$I^i = I_v^l \times w_v + I_s^l \times w_s + I_m^l \times w_m + I_f^l \times w_f + I_k^l \times w_k + I_l^l \times w_l + I_z^l \times w_z, \quad (3)$$

де I^i - інтегральний рівень ефективності реалізації толінгових операцій, частк. од. [0-1]; $I_v^l, I_s^l, I_m^l, I_f^l, I_k^l, I_l^l, I_z^l$ - локальні інтегральні рівні ефективності реалізації толінгових операцій у виробничій, сировинно-матеріальній, майновій, фінансовій, соціально-кадровій, маркетингово-логістичній та зовнішньоекономічній сферах переробного підприємства відповідно, частк. од. [0-1]; $w_v, w_s, w_m, w_f, w_k, w_l, w_z$ - коефіцієнти вагомостей виробничої, сировинно-матеріальної, майнової, фінансової, соціально-кадрової, маркетингово-логістичної та зовнішньоекономічної сфер підприємства відповідно (сума усіх коефіцієнтів вагомостей повинна дорівнювати одиниці). Цільовим критерієм інтегрального рівня ефективності реалізації

толінгових операцій для переробного підприємства є прямування його значення до одиниці. Запропонований механізм фундаментальної діагностики толінгових операцій впроваджено у діагностичній практиці переробного підприємства ТОВ «Клінгспор». У табл. 2 наведено одержані узагальнені результати фундаментальної діагностики ефективності толінгових операцій ТОВ «Клінгспор».

Таблиця 2

Узагальнені результати фундаментальної діагностики ефективності толінгових операцій ТОВ «Клінгспор» станом на 01.01.2017 р.

Діагностовані сфери функціонування переробного підприємства, умовні позначення	Локальні рівні ефективності реалізації толінгових операцій за сферами функціонування підприємства, I^l , частк. од.	Коефіцієнти вагомостей локальних рівнів ефективності реалізації толінгових операцій за сферами функціонування підприємства, w , частк. од.
Виробнича сфера, v	0,75	0,2
Сировинно-матеріальна сфера, s	0,5	0,07
Майнова сфера, m	0,75	0,15
Фінансова сфера, f	1	0,2
Соціально-кадрова сфера, k	0,86	0,18
Маркетингово-логістична сфера, l	1	0,15
Зовнішньоекономічна сфера, z	0,5	0,05
Інтегральний рівень ефективності реалізації толінгових операцій переробного підприємства, I^l , частк. од.		0,83

Примітка: розраховано автором на підставі даних ТОВ «Клінгспор»

За одержаними результатами фундаментальної діагностики толінгових операцій досліджуваного переробного підприємства ТОВ «Клінгспор» встановлено доволі високий інтегральний рівень ефективності виконання переробних робіт, значення якого станом на 01.01.2017 р. складало 0,83, що наближається до 1. Найвища ефективність реалізації толінгових операцій простежується у фінансовій та маркетингово-логістичній сферах ТОВ «Клінгспор».

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі запропоновано вирішення наукового завдання щодо розроблення теоретико-методологічної та методико-прикладної бази управління толінговими операціями на підприємствах. Результати виконаного дослідження дають змогу сформулювати такі висновки:

1. На підставі вивчення теоретичних матеріалів та практики функціонування суб'єктів толінгових операцій розвинуто двопозиційну типологію толінгових операцій на засадах систематизації існуючих типологічних ознак та введення нових типологічних ознак, що забезпечує одержання розгорнутого розуміння різних можливих варіантів реалізації толінгових операцій як їхнім замовником, так і виконавцем, та дає змогу керівникам і фахівцям кожного із партнерів обрати найбільш вигідну схему здійснення толінгової діяльності на засадах максимально можливого використання переваг такої співпраці.

2. Апарату управління на підприємствах, які займаються толінговою діяльністю, запропоновано концептуальну модель системи збалансованого

управління толінговими операціями їхніх підприємств, яка уніфікує та обґрунтовує вичерпний склад, структуру та змістове наповнення ключових управлінських елементів, механізм їхньої взаємодії та взаємозв'язків у контексті досягнення паритету інтересів із контрагентом толінгових відносин.

3. Розвинута типологія факторів впливу на толінгові операції значною мірою спрощує процеси пошуку керівниками та фахівцями підприємств визначальних факторів впливу, ідентифікування та відбору найбільш пріоритетних факторів, а також оцінювання їхньої дії за різними аспектами з метою прийняття рішень щодо доцільності започаткування та продовження толінгової співпраці, визначення характеру, масштабів та параметрів реалізації толінгових операцій, а також використання можливостей сприятливих впливів чи уникнення загроз негативних впливів певних факторів у толінговій сфері.

4. Удосконалений двовекторний метод планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій пропонує менеджерам та фахівцям толінгової сфери стратегічно-тактичні засади планування механізмів, параметрів та умов здійснення толінгових операцій, а також автономного розвитку переробного підприємства з урахуванням стану та рівня реалізації пріоритетних складових його потенціалу у контексті налагодження автономної виробничо-господарської діяльності.

5. Використання запропонованої трикомпонентної моделі організування толінгових операцій забезпечуватиме вирішення проблем, пов'язаних із внутрішньою нерегламентованістю толінгового процесу на підприємствах, недостатньою обізнаністю керівників та фахівців щодо нормативно-правових аспектів реалізації толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України, порушенням логіки їх здійснення, виникненням суперечностей та непорозумінь між контрагентами толінгової взаємодії.

6. Фахівцям-аналітикам переробних підприємств пропонується комплексна модель економічної діагностики толінгових операцій, що дає змогу реалізовувати експрес та фундаментальні діагностичні процедури на підставі використання обґрунтованого методологічного, індикаторно-критеріального та ідентифікаційно-інтерпретаційного забезпечення з урахуванням пріоритетних мотивів здійснення толінгової діяльності, що, своєю чергою, формує для керівного апарату цільову інформаційну базу з метою ухвалення оптимальних управлінських рішень щодо доцільності та ефективності здійснення толінгових операцій на їхніх підприємствах.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1.1. Монографія

1. Коць, І.І., 2017. Економічна експрес-діагностика толінгових операцій з урахуванням мотивів переробних підприємств. В: Л.М. Савчук, ред. *Інноваційна*

діяльність та економічна безпека підприємств. Дніпро: Пороги, Daniel Fic. с.329-339.

1.2. Публікації у наукових фахових виданнях України та виданнях, які включені до міжнародних наукометричних баз даних

2. Коць, І.І., Мельник, О.Г. та Урікова, О.М., 2015. Сутність та мотиви здійснення толінгових операцій на підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 819, с.148-155. (Особистий внесок автора: виокремлено та обґрунтовано переваги і недоліки толінгових операцій для їхніх замовників та виконавців).

3. Коць, І.І., 2015. Концептуальні засади визначення сутності толінгових операцій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 835, с.44-55.

4. Коць, І.І. та Мельник, О.Г., 2016. Сутнісно-мотиваційний механізм обґрунтування толінгових операцій в умовах європейської інтеграції. *Бізнес Інформ*, 2, с.52-57. (Бази даних: *Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, РИНЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals* та інші). (Особистий внесок автора: уточнено сутність толінгових операцій та систематизовано мотиви їхнього здійснення замовником та виконавцем).

5. Коць, І.І., 2016. Двопозиційна типологія толінгових операцій на підприємствах. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*, 1 (1, 47), с.227-232. (Бази даних: *Index Copernicus, Research Bib, РИНЦ, Google Scholar*).

6. Коць, І.І., 2016. Концепція збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах. *Економіка. Фінанси. Право*, 8, с.23-27. (База даних: *Index Copernicus*).

7. Коць, І.І. та Мельник, О.Г., 2016. Організаційні засади реалізації толінгових операцій на підприємствах. *Економіка та держава*, 9, с.16-22. (База даних: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: розроблено та обґрунтовано модель реалізації толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України).

8. Коць, І.І. та Кузьмін, О.Є., 2016. Теоретико-методологічні засади управління толінговими операціями на підприємствах. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку*, 851, с.3-11. (Особистий внесок автора: сформульовано та обґрунтовано концептуальні засади збалансованого управління толінговими операціями підприємств).

9. Коць, І.І., 2017. Фундаментальна діагностика толінгових операцій на переробному підприємстві. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*, (22/1), с.122-125.

10. Коць, І.І. та Тодошук, А.В., 2017. Двовекторний метод планування толінгових операцій на засадах збалансованого розвитку переробного підприємства.

Бізнес Інформ, 2, с.203-209. (Бази даних: *Ulrichsweb Global Serials Directory, Research Papers in Economics, РИИЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals* та інші). (Особистий внесок автора: розроблено та обґрунтовано двовекторний метод планування толінгових операцій на засадах збалансованого розвитку переробного підприємства).

11. Коць, І.І. та Тодошук, А.В., 2017. Характеристика стану толінгових операцій на вітчизняних підприємствах. *Економіка. Фінанси. Право*, 3, с.8-12. (База даних: *Index Copernicus*). (Особистий внесок автора: досліджено стан і тенденції розвитку толінгових операцій на вітчизняних підприємствах).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

12. Коць, І.І., 2016. Розвиток інформаційного забезпечення управління толінговими операціями на засадах систематизації мотивів їхнього здійснення. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Інститут економіки і менеджменту, кафедра обліку та аналізу, *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит в системі інформаційного забезпечення підприємств: II Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція молодих вчених*. Львів, Україна, 18 Березень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

13. Коць, І.І., 2016. Договірні засади реалізації толінгових операцій. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту, Рада молодих вчених ІНЕМ, *Управління економічними процесами на макро- і мікрорівні: проблеми та перспективи вирішення: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція молодих вчених*. Львів, Україна, 14-15 Квітень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

14. Коць, І.І., 2016. Фінансові мотиви здійснення толінгових операцій вітчизняними підприємствами в кризових умовах. В: Одеський національний економічний університет, кредитно-економічний факультет, кафедра банківської справи, *Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. Одеса, Україна, 15-16 Квітень 2016. Одеса: ОНЕУ.

15. Коць, І.І. та Мельник, О.Г., 2016. Інноваційний розвиток вітчизняних підприємств в умовах реалізації толінгових операцій. В: Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту, кафедра менеджменту організацій, Рада молодих вчених ІНЕМ та ін., *Управління інноваційним процесом в Україні: економічні, соціальні та політичні трансформації: VI Міжнародна науково-практична конференція*. Львів, Україна, 19-21 Травень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки. (Особистий внесок автора: визначено особливості інноваційного розвитку вітчизняних підприємств в умовах реалізації толінгових операцій).

16. Коць, І.І., 2016. Толінгові операції як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємств в умовах європейської інтеграції. В: Міністерство освіти і науки України, ДВНЗ «Український державний хіміко-

технологічний університет», Економічний університет у Вроцлаві та ін., *Сучасні проблеми економіки та управління підприємствами України в умовах європейської інтеграції: I Міжнародна науково-практична конференція*. Дніпропетровськ, Україна, 21-22 Квітень 2016. Дніпропетровськ: ДВНЗ УДХТУ.

17. Коць, І.І., 2016. Систематизація видів толінгових операцій як інформаційне підґрунтя їхньої реалізації. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту, кафедра менеджменту і міжнародного підприємництва, кафедра зовнішньоекономічної та митної діяльності, Рада молодих вчених Національного університету «Львівська політехніка», *Проблеми економіки, фінансів та управління експортно-імпортною діяльністю: II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція*. Львів, Україна, 12 Травень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

18. Коць, І.І., 2016. Фінансові засади реалізації толінгових операцій. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», *Фінанси, банківництво, страхування: Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених*. Львів, Україна, 22-23 Вересень 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

19. Коць, І.І., 2016. Планування ланцюга поставок на вітчизняних підприємствах в умовах реалізації толінгових операцій. В: Національний університет «Львівська політехніка», кафедра маркетингу і логістики та ін., *Маркетинг та логістика в системі менеджменту до 200-річчя Національного університету «Львівська політехніка»: XI Міжнародна науково-практична конференція*. Львів, Україна, 3-5 Листопад 2016. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

20. Коць, І.І., 2016. Варіативно-інтерпретаційна модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України. В: Міністерство освіти і науки України, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, кафедра економіки підприємства, *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва: X Міжнародна науково-практична конференція*. Харків, Україна, 25 Листопад 2016. Х.: ХНАДУ.

21. Коць, І.І., 2017. Діагностика толінгових операцій за пріоритетними мотивами вітчизняних переробних підприємств. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Університет Марії Кюрі-Склодовської та ін., *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства: III Міжнародна науково-практична конференція*. Львів, Україна, 27-28 Квітень 2017. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

22. Коць, І.І., 2017. Систематизація факторів впливу на толінгові операції підприємств. В: Міністерство освіти і науки України, Національний університет «Львівська політехніка», Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту, Рада молодих вчених ІНЕМ та ін., *Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи: II Міжнародна науково-практична конференція молодих учених*. Львів, Україна, 18-19 Травень 2017. Львів: Видавництво Львівської політехніки.

АНОТАЦІЯ

Коць І.І. Управління толінговими операціями на підприємствах. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2017.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню наукового завдання щодо формування теоретичних та прикладних засад управління толінговими операціями на підприємствах. Вперше сформульовано та обґрунтовано концепцію збалансованого управління толінговими операціями підприємств на засадах досягнення паритету інтересів їхнього замовника та виконавця. Удосконалено двовекторний метод планування діяльності переробного підприємства в умовах реалізації толінгових операцій, трикомпонентну модель організування толінгових операцій у митному режимі переробки на митній території України, комплексну модель економічної діагностики толінгових операцій переробного підприємства. Розвинуто двопозиційну типологію толінгових операцій на засадах урахування ролей як їхнього замовника, так і виконавця. Досліджено, систематизовано та проаналізовано фактори впливу на толінгові операції підприємств.

Ключові слова: толінг, толінгові операції, давальницька сировина, переробні роботи, замовник, виконавець, мотиви, фактори, збалансоване управління, концепція, планування, організування, діагностика, метод, модель.

ANNOTATION

Kots I.I. Management of tolling operations at enterprises. – On the rights of manuscript.

Dissertation for the scientific degree of candidate of economic sciences in specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (by the types of economic activity). - Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2017.

The thesis is dedicated to the resolving of the scientific task of forming a theoretical and applied framework of management of tolling operations at enterprises. For the first time the concept of balanced management of tolling operations of enterprises on the basis of achieving the parity of interests of their customer and performer is formulated and proved. The two-vectorial planning method of processing enterprise's activity in terms of realization of tolling operations, the three-component model of tolling operations' organizing in the customs regime of processing at the customs territory of Ukraine, as well as the complex model of economic diagnostics of tolling operation of processing enterprise are improved. The two-position typology of tolling operations based on consideration of the roles as well their customer, as performer is developed. The factors influencing the tolling operations of enterprises are investigated, systematized and analyzed.

Keywords: tolling, tolling operations, raw material, processing works, customer, performer, motives, factors, balanced management, concept, planning, organizing, diagnostics, method, model.

АННОТАЦИЯ

Коць И.И. Управление толлинговыми операциями на предприятиях. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет «Львівська політехніка» Министерства образования и науки Украины, Львов, 2017.

Диссертационная работа посвящена решению научной задачи по формированию теоретических и прикладных основ управления толлинговыми операциями на предприятиях. Актуальность научного исследования обусловлена кризисным состоянием значительной части отечественных предприятий, которые обладают мощным производственным, технико-технологическим, кадровым потенциалом, однако не способны самостоятельно его реализовать, учитывая дефицит финансовых и материальных ресурсов. Это требует поиска альтернативных способов решения этой проблемы, одним из которых для многих отечественных субъектов хозяйствования стало налаживание толлингового сотрудничества с иностранными владельцами давальческого сырья. Достижения положительных результатов толлинговой деятельности для перерабатывающего предприятия становится возможным на основе использования эффективных механизмов и инструментов в этой сфере. Целью диссертационной работы является разработка теоретических и прикладных основ управления толлинговыми операциями на предприятиях. Объектом исследования являются процессы управления операциями с давальческим сырьем предприятий. Предметом исследования являются теоретико-методологические и методико-прикладные основы управления толлинговыми операциями предприятий.

В первой главе «Теоретико-методологические основы управления толлинговыми операциями предприятий» на основе критического анализа существующих научных взглядов на сущность толлинговых операций, а также изучения практики функционирования предприятий в толлинговой сфере уточнено определение понятия «толлинговые операции», которое учитывает специфически содержательный, толково-словарный и нормативно-правовой аспекты толкования указанного понятия. Результаты исследования условий функционирования предприятий, занимающихся толлинговыми операциями, позволили выделить и систематизировать ключевые мотивы толлинга для их заказчика и исполнителя по таким приоритетным функциональным группам, как производственные, сырьевоматериальные, имущественные, финансовые, социально-кадровые, маркетинговые, логистически-территориальные и внешнеэкономические мотивы. Для формирования комплексного систематизированного представления о различных схемах, вариантах, параметрах реализации толлинговых операций как владельцем давальческого сырья, так и перерабатывающим предприятием развито типологию толлинговых операций на основе введения таких типологических признаков, как место в деятельности предприятия, уровень влияния на развитие деятельности предприятия, сбалансированность влияния на деятельность контрагентов, мотивы реализации толлинговых операций. В целях достижения консенсуса и паритета интересов контрагентов толлингового сотрудничества разработаны концептуальные основы

сбалансированного управления толлинговыми операциями, раскрывающие классические постулаты управления с учетом специфики толлинговых операций в контексте налаживания взаимовыгодного сотрудничества заказчика и исполнителя перерабатывающих работ.

Во второй главе «Анализ состояния толлинговых операций на предприятиях» выполнен анализ состояния и тенденций развития толлинговых операций на отечественных предприятиях, результаты которого показали доминирующее преобладание роли исполнителя перерабатывающих работ среди национальных товаропроизводителей, а также активное развитие толлинговой деятельности на отечественных просторах на протяжении последних лет. На основе исследования условий функционирования предприятий, занимающихся толлинговыми операциями, идентифицированы и систематизированы определяющие факторы влияния на толлинговую сферу, что позволило развить их типологию введением таким типологических признаков, как: характер побуждения к реализации толлинговых операций, сбалансированность влияния на толлинговую деятельность обоих контрагентов, обязательность учета, содержательное наполнение. В процессе анкетного опроса целевой группы экспертов было идентифицировано приоритетные внутренние факторы (состояние и уровень использования производственных мощностей предприятия и состояние социально-кадрового обеспечения предприятия) и внешние факторы (уровень эффективности работы таможенных органов в сфере таможенного оформления и контроля толлинговых операций, состояние отношений с контрагентами, состояние инфраструктуры в стране) воздействия на толлинговые операции перерабатывающего предприятия, которые легли в основу построения соответствующих корреляционно-регрессионных моделей.

В третьей главе «Инструментарий управления толлинговыми операциями перерабатывающих предприятий» предложен метод планирования толлинговых операций перерабатывающего предприятия, который отражает не только стратегические и тактические механизмы проектирования их реализации, но и позволяет определить приоритетные направления развития перерабатывающего предприятия в контексте налаживания автономной работы. Разработанная трехкомпонентная модель организации толлинговых операций представлена комплексным инструментарием, использование которого обеспечивает унифицированность и регламентированность осуществления таких операций в соответствии с действующими требованиями нормативно-правового законодательства, а также позволяет выбрать оптимальную схему их реализации. Предложенная комплексная модель экономической диагностики толлинговых операций перерабатывающего предприятия логично и органично интегрирует диагностические процедуры оперативного и углубленного характера, что позволяет осуществлять оценку толлинговых операций с учетом приоритетных мотивов толлинга и установленных на этой основе диагностических целей.

Ключевые слова: толлинг, толлинговые операции, давальческое сырье, перерабатывающие работы, заказчик, исполнитель, мотивы, факторы, сбалансированное управление, концепция, планирование, организация, диагностика, метод, модель.

Підписано до друку . .2017 р.
Формат 60×90 1/16. Папір офсетний.
Друк на різнографі. Умовн. друк. арк. . Обл.-видав. арк.
Тираж 100 прим. Зам.

Поліграфічний центр
Видавництва Національного університету «Львівська політехніка»
вул. Ф. Колесси, 2, 79000, Львів
Реєстраційне свідоцтво серії ДК № 751 від 27.12.2001 р.